

LAJTOS NÓRA
„Cantata sacra”
 avagy egy versfúga margójára

Farkas Gábor első, *Törzsét tartó ág* című verseskötete együtt érkezett 2011 adventjével: a születés misztériumára való várakozással, a szeretet adományával, a „kintről-befelé-lét” sztoikus magatartásával (*Sztoa*). S hozott magával olyan szigorú rendű, enyészet-sötét líravilágot, amelyben a keserédes kifakadású létkérdésekre igyekezett józan egzisztenciális morállal és transzcendens igénnyel felelni: „boldogok akik / rügyet látva virágot / és termést látnak” – olvasható a költő Tamás című haikujában. A hitetlenség létbizonytalan csapdájában vergődő egyén mindaddig képtelen így megszólalni, amíg a *kulcstalan lét* állapotában tengődik: „Kilincsen a kéz- / ki-be nyíló ajtóban / kulcstalan a lét” (*Breviarium–Vigiliae*).

Érdekes, magával ragadó versbeszéd jellemzi ennek a kiforrott kötetnek a darabjait: olyan, mintha egy kitartott orgonapont uralkodna abban a versszólamban, amelynek főbb dallamívét a humánus-hit-hagyomány „határtalan” hármassága határozza meg. Ritka szövésű kötetkompozíció: ez lehet a kötetbe belelapozó olvasó első (felszínes) benyomása. A sok haiku lazít ugyan a gyűjtemény verspoétikáján, de csak látszólag: a nyolcvan verset tartalmazó verseskötet hét ciklusba rendezi tömör mondanivalóját: *Credo*, *Szavak ösvényein*, *Szögek*, *Szétszórt alom*, *Emlékezet*, *Agonia*, *Stációk*. Már a cikluscímek is híven jelzik a kötet erősen biblikus jellegét, amit maga a kötet cím – *Törzsét tartó ág* – is bizonyít. A költő rádióinterjújában¹ kifejtette: egy kettős jelentésű erőteljes motívumról van szó, így jelenti egyrészt az eklézsiát, az Egyházat tartó hívő közösséget, másrészt pedig a „trianoni” határokon túlélő, „szétszórt” magyar irodalom anyaföld-hagyományára igyekszik utalni. A debreceni kötetbemutatón² Ködöböcz Gábor irodalomtörténész is segítette fölfejtetni a közönség számára az *Egyek vagyunk* című költemény világos jelentésr-

teget, melyből egyébként a kötet cím is való: „egy földből vagyunk mi / s a törzsnek ágai / a törzset tartani / egymásba karolnak // mert egy szél tép / vagy épp ringat / minden törzset / tartó ágat” – hangzik a kétstrófás költemény. Kányádi Sándornak azt a kijelentését önti líraformába itt Farkas Gábor, amit Kányádi Sándor már majd’ fél évszázada megfogalmazott, hogy tudniillik: „a fa nem tehet a kerítésről, s a gyökerei és a lombjai azon áthúzódnak, átnyúlnak, de egy gyökérről és törzsről van szó”.³

A versgyűjtemény első ciklusát (*Credo*) tizenhárom rövid, de létfeltáró sűrűségű költemény alkotja. A ciklus – így a kötet nyitó verse máris ezt példázza: „hívtál magadhoz / és én nem mentem / kezéd nyújtottad / és én nem mentem / két karodból kihullajtott / korhadt fatörzs lettem” (*Amivé*). Találón jegyzi meg a kötet szerkesztésében oroszánrészt vállaló Ködöböcz Gábor a kiadvány fűlszövegében: „Farkas Gábor versei evangélium és esztétikum találkozásának izgalmasan újszerű olvasatát adják.” Az *Amivé* című vers újszerűsége például többek között abban rejlik, hogy képes egészen másfajta szerepben feltüntetni a két kart: már nem az ismert Radnóti- vagy Kányádi-versekben (*Két karodban...*, *Két nyárfa*) feltűnő társ óvó-féltő, megtartó két karját jelenti; sőt a témaképlet is fordított: a gyarló hívő költői énjének csalódott, de tiszta felismerése ez. A fa-motívum tovább építkezik a ciklus címadó versében, ahol az „istenfélő” gyökereket eresztett fák „nem várják”, de „ismerik a feltámadást” (*Credo*). Visszatérő verstéma a természet–ember ellentétének felmutatása az örök körforgásban és a végzetes emberi elmúlásban: Farkas Gábor *Credo*-ja háromszor két sorban írja újra a közismert toposzt.

A természeti képek jelentkezése a kötetben bár nem hangsúlyos, mégis ciklusról ciklusra fel-feltűnik (*Erdő*, *Szólni*, *Haiku*, *Ösvény*, *Szeretet*, *Ha távozol*, *Allegória*, *Ringat a szó*, *Dombok*, *hegyek*, *halmok*, *Világítunk*, *Híd a folyó felett*, *Eljövétel*, *A halálnak völgyében*).

A kötetkompozíciónak még két jelentős ihlettartománya mutatható ki a természet érintésén kívül: a Krisztus-arcú biblikus parafrázistémák és egy Ady-tól Reményiken át Pilinszkyig ívelő, valamint a „Nagy”-

1 http://www.katolikusradio.hu/?m_id=4&m_op=viewmusor&id=272156&ado=1 (utolsó letöltés: 2012. február 28). *Rádióinterjú Farkas Gábor irodalomkritikussal Törzsét tartó ág című első verseskötetéről = Kulturális paletta családoknak*, Szerkesztő: Csuth Judit, in: Magyar Katolikus Rádió, 2012.01.03. 09:34.

2 Debrecen, 2011. december 16-án. (A Hungarovox Kiadó könyveinek bemutatóját 2011. december 13-án rendezte meg a Hungarovox

Kiadó és a Magyar Írószövetség Budapesten, ahol Iancu Laura mutatta be a kötetet az Írószövetségben.)

3 Így beszél ő a magyar költészet fájának romániai ágáról például. (Zárójelben kívánczó kérdésfeltevés csupán a kötet cím képiségével kapcsolatban: miért az ágak tartják a törzset, milyen funkciója van ennek a szokatlan, fordított képalkotásnak? Kár, hogy az interjúban erre nem derült fény.) Forrás: <http://www.kalapacsosember.hu/?p=14539>

okat idéző (Nemes Nagy Ágnes, Nagy László, Nagy Gáspár) hommage-versei.

A krisztusi csodatételek mint magasztos, humanista értékeket hirdető cselekedetek jelennek meg a nyelvi miniatúrák szintjére redukált *In Hominemben*: „a vizet borrá / vakot látóvá / holtat élővé // ember Emberré”. A főmondatrészek elhagyásával Farkas Gábor egy olyan lecsupaszított grammatikai versvilágot teremt, amely a hiányban jelentkező „üres tér” kitöltését az olvasóra bízva, ezáltal vonzva magához a versolvasó kegyelmében bízó Embert mint befogadót. Hasonló téma- és mondatépítkezésre találunk példát a *Versbe vert* négysorosában is: „kenyér és víz / morzsáid elhullva / szó-szegekkel / versbe vert szintagma” és az *Egzisztencializmus* haikujaiban („arckifejezés / nélküli személytelen / napfényesedés”), illetve a versgyűjtemény utolsó részében („a szemvonal / elmosódó időtlenség” – *Stációk*).

Farkas Gábor egzisztenciális létélményévé válik Krisztus emberi valójának versbeli megragadása: a szó alkotó (teremtő) erejével „szóra bírni” és megjeleníteni azt, aki „itt járt és elment”. A megszólítás vágyában a költői szubjektum kegyelemre áhító lényege fakad ki a *Breviárium* kötött liturgiai rendet követő szakaszaiban, így a záró részben, a *Completoriumban* is: „Te tudod, hogy a / fájdalom felszabadít – / oldozz fel engem.” Az első ciklusban többször felbukkanó kereszthalál eseménye mint verstéma (*Passió, Krisztus megfeszül, Szándék*) talán csak a már címében is egyértelműen Pilinszkyt idéző *Harmadnapon* című költeményben oldódik föl.⁴ Farkas Gábor szonettjében (saját bevallása szerint is egyik legkedvesebb verséről lévén szó) jól kitapintható Pilinszky *Négysorosa*, sőt az átvett pretextusort figyelemfelhívó szándékkal kurziválja is: „*ma ontják véremet*”. Szépen keretezi a verset a kereszten „magukra hagyott szögek” és a Golgotán lévő „krisztustalan fakereszt” képe, ami a húsvéti szentség „kivirágzásában” nyeri el végső értelmét (*Bűnbánat*).

A kötet második ciklusának címét (*Szavak ösvényein*)⁵ az előzőben szereplő *Omnibus superbis* című versszövegből örököltette át a szerző. Mi minden mondható el, és főképp hogyan, ha „eltűnt a / helyhatározó, / az összes jelző és alany. // Már csak az / állít-

mány jelöl, / de feltételes, bizonytalan” (*Tört mondat*)? A mai világ globalizációs problémáin elmerengve juthat el odáig a *Ma* költője, hogy a jelen reményzöld színét szürkére váltó holnapban egy sarkából kifordított, feje tetejére állított világot képes csak láttatni: „ma minden zöld / holnap szürke / pontot mondat elé / betűt ékezetre” (*Ma*).

Farkas Gábor egy közismert költészettani tételt, a szó és a költői én függő viszonyát jeleníti meg *És* című versében, amikor a szó hatalmi-sorsszerű játékában („A szó emel és visszadob...”) a lírai alanyt a szó birtokosává teszi meg, és fordítva: „A szó és én alá- és fölé- / rendelésben birtokoljuk / egymást: enyém ő, és én övé” (*És*). A részleteiben idézett költemény egyetlen kötőszóba sűrített ars poetica-igazságára viszont már egy másik, az ismert Nagy László-i intonáció alábbi sorában lehetünk rá: „ki viszi majd / át amit a / szóban hordozok” (*Egyedül*).

A kötet következő, *Szögek* ciklusában visszatér ugyan a nagypénteki téma (*A feszület alatt, Három mérő*), ám hangsúlyosabb a haikuforma ciklusszervező jelenléte, valamint a szójátékok, hapax legomenonok gyakorisága az egyes versekben: „Moralizáló / cseresznyevirág-sorok / tradíciója.” (*Haiku*); „építész vagy rombolsz szó- / szerszámaiddal” (*Lehet*); „meg kell próbálni találatlanítani” (*Relatív*). A ciklus – és talán az egész kötet – egyetlen, nyelvi humort is megengedő szövege a *Ha vége* című „versike”: „szeptember végén / már Júlia arca sem / lángsugarú nyár”. Különös vibrálás érezhető a sorok mögött: az enyészetvára emberi természet megalkuvása a mulandóval, avagy egy kollektív életszemlélet sűrítése individuális telítettséggel.

A kötetkompozíció középső ciklusának különös címe (*Szétszört alom*) az eddigi szövegekben már megmutatkozó sokoldalú versbeli alany határokon túlra szétszóródott embertársi hűségére utal. A debreceni Farkas Gábor több fronton is kiállt az erdélyi és csángó magyarság ügyéért, irodalomkritikusként is behatóan foglalkozik kortárs irodalmukkal.⁶ „[h]árom halom / szétszört alom / hét országon / át lappang a Szó” – olvasható a hét határon át „vágatató” *Ha távozol* soraiban. A trianoni határnyesés kilencven éve feloldhatatlan „léthatárai”-ról költői érzékenységgel

4 A *Harmadnapon* (az *Újhold* című verssel együtt) a Magyar Napló 2011. áprilisi számában jelent meg.

5 Hasonló címmel jelent meg Grétsy László *A szavak ösvényein* című könyve (Grétsy László: *A szavak ösvényein, Szavaink és szólásaink eredete, változásai, érdekességei*, Bp., Tinta Könyvkiadó, 2011). Még

egy vers szerepel (az *Árnyékember*) – szintén egy névelő-különbségnyi eltéréssel – címmel: Tóth Krisztina: *Az árnyékember*, verseskötet, JAK-füzetek 93., József Attila Kör – Kijárat Kiadó, Bp., 1997.

6 A költő előadást tartott a kortárs csángó költészetről Csíkszeredán 2011. augusztusában.

tudósít a már említett, cikluszáró *Egyek vagyunk*, vagy az *Otthon* című költemény: „fejedben lüktet a szó / megtestesült zsoldár / migrénre hivatkozol / pedig otthonod fáj”. Az ehhez hasonló erősen tárgyias líralátásmódot példaképeitől, Pilinszkytól, Nemes Nagy Ágnesztől tanulta a költő, akiket követező, *Emlékezet* című ciklusában többször is megidézi, sajátos atmoszférájú szövegpárbeszédet folytatva.

Az hommage-versek csoportjának ciklusa tehát az *Emlékezet*: az ide válogatott nyolc költeménynek felelő különböző paratextusokban (címében: *Hommage, Hommage N. N. Á.*; alcímében: *Nem elég – Hommage P. J., Világítunk – In memoriam S. A.*; ajánlásában: *Megírja, ha megírja más – Kányádi Sándornak*) hordozza a költőtársak előtti főhajtás gesztusát.

Irodalomkritikusi szemmel ezek a költemények kínálkoznak leginkább textológiai elemzésül, bár lehetséges, hogy nem feltétlenül emiatt születtek, a verstextúrák „keresztiszemeinek” kibogozása azonban mégis közelebb vihet a szövegek megértéséhez.

Kányádi Sándor *Krónikás ének (Illyés Gyulának odaát)* című költeményének záró formulájára reflektál Farkas verse, a *Megírja, ha megírja más*. Művének címét is Kányáditól kölcsönzi a szerző. Kányádinál olvashatjuk: „ég már a szekértábor is”, és erre válasz Farkas Gábor költeményének nyitóképe: „A szekértábor lángjai kihunytak.” Az időbeli távolság eredményének köszönhető a négyszeres ismétlés: „a védők élnek / a zsoldosok kilovagló is élnek / a költők is élnek / élnek és írnak.” Ám az optimista versépitkezést váratlanul megtöri az ellentétes költőszóval bevezetett mondatok: „de Petőfit nem idéz / Illyést sem idéz / a szekértábor üszke; de otthona van a télnek”. A szöveg legmarkánsabb stiláris építőelve az ismétlés, ami nemcsak a szavak szintjén (hó, új, minden), hanem refrénszerűen is jelen van a versben: „zsoldosok a védők között / kilovagló a védők között”, majd a zárlatban „fölt” névutóval.

A Pilinszky *Elég* című versével felelő *Nem elég* mottóját („A teremtés bármilyen széles, ólnál is szűkebb”) is Pilinszkytól kölcsönzi a szerző. A Pilinszky-vers 3. szakaszára reflektál Farkas, onnan veszi föl a kínálkozó versszakát: „Nem elég már a kéz, / nem elég a csend, / nem elég a falak fehérsége.”

A Nemes Nagy Ágneshez intézett sorok a költőnő *Dalok* versciklusának *Szél* és *Vihar* című opuszaira

hajznak, így a mottó: „S a Semmi itt már annyit ér, / amennyit házak közt a tér.”), valamint a második strófa „Virrasztó szavak *Medárd-zöld fű között*” sora (kiemelés tölem – L. N.). A harmadik versszakban pedig a *Szobrokat vittem* sorai köszönnek vissza az intertextuális költői kérdésben: „És hol vannak a szobrok, / a jeltelen csontok, hol van a sziget?”

A *Világítunk (In memoriam S. A. – Sütő Andrásra emlékezve)* plasztikus képbe rögzíti a hontalan számkivetettség érzését: „A határok otthonunkban / önmagukba érnek/mint járvány idején a kényszer: a megmaradás – / élünk túlélünk / elől a gyász / s mögötte nyálkás eső az idő // Az enyészet sötét / Világítunk”. A honfitársakkal sorsközösséget vállaló és együtt érző Farkas Gábor keserű kifakadása egy arctalan jövő képét festi elének: „itt élünk és nem lehetünk próféták, / a senkik is elveszthetik arcukat” (*Újhold*).

Kicsit szervetlenül áll a ciklusban (de a kötetben is) a *Csontváry* című vers. A borítón feltűnő, élénk tónusú, fatörzset ábrázoló kép⁸ képzőművészeti tematikájú szövegekkel való találkozást is sugallhatna az olvasónak, ám erre a „festett illatok mélyén” való találkozásra – ennek a versnek a kivételével – nem adódik alkalom.

A további huszonöt költemény két csoportba rendeződik. A formával, tipográfiai eszközökkel való játék jellemzi őket. Az *Elperreg* sortördelése például egy homokórát formáz.

Ismét szövegdialogicitásra hív bennünket, olvasokat Farkas Gábor a *Halak a hálóban*, az *Apokrif* és az *Agonia*, a *Fától fáig*, a *Stációk* vagy a *Lassan visszafelé* verseiben. Pilinszky *Agonia Christianájából* idézi az első két sort Farkas a ciklus címét adó írásában, és ez indítja el a „haldokló Igé”-ket: „»Szellőivel, folyóival / oly messze még a virradat!« / Ruhám gombjain cáfoló mozdulat” (*Agonia*). Szépen summázza Farkas Gábor *Apokrifje* Pilátus felelősségét: „És harmadnapon véget ért a böjt, / mindenki várta, hogy testet ölt, / és beszédet mond az üres sír előtt.” Egy másik keresztény felekezetre utalva részéről Reményik Sándor egy-egy verssora is belesimul a költeményekbe: „elhajított otffejtett kereszt / és lehajló tekintettel / és egyenesen / ahogy lehet / ahogy kell” (*Lassan visszafelé*). A *Stációk* című ciklus címadó versének záró szakasza pedig Reményik *Kegyelem* című művéből való („Akkor magától szűnik a vihar...”).

7 Apró nyomdahiba: az idézetben szereplő „Semmi” az eredeti szövegben tulajdonneves forma, a kötetben köznévként szerepel.

8 A borítón szereplő kép a költő bátyjának, a rajztanár-grafikus Farkas Péternek festménye alapján készült grafika.

A kötet záró stációjában újra előkerülnek az eddigi témák (nagyénekek: *Stációk, Elesett, Hit*), képek (hét mérföld: *Nincs irgalom*, hajló törzs: *A halálnak völgyében*), fények, csendek, szavak, de valahogyan a testesebb versformának köszönhetően gazdagabb léttartalommal telítődnek ezek a szövegek. Nagyon kiegyensúlyozott, klasszikus poétikai hagyományt követ például a kötet záró versének középső négy sora: „Nem ment meg a táguló csend / az ösvény a fák között néma / nem ment meg az emlékezet / a

beletörődő néha.” (*A halálnak árnyékában* – kiemelés az eredetiben: L. N.)

„Valódi kegyelem, ha egy első kötettel jelentkező költő teljes vértetben lép a nyilvánosság elé” – méltatja Farkas Gábor megkérdőjelezhetetlen tehetségét a kötetszerkesztésben is segédkező, irodalomértő barát, Kődöbocz Gábor. Ahogyan egy jelenség (legyen az személy vagy esemény) akkor válik igazán életünk részévé, ha nyomot hagy bennünk, így éri el célját Farkas Gábor szépívű, szakrális témájú verskantátája, a *Törzsét tartó ág* is.

KIRILLA TERÉZ
Ősszel született

*A térhajlatokban nyers nedvesség,
a falon halvány szó,
ami vadabb egy kőmadárnál.*

*Zománcbőrű fák a szélben,

a keresztelőkút vizén
fehér kölesvirág a nap,*

*és a történet héja szürke volt,
akár a hold.*

*Az est vacogó magzatburok,
a szűz semmi fölé simul,
angyalok csipőjére hajtom a fejem,
s a lelkem visszafújom:
a kiégett film ott függ
anyám szemhéja mögött.*

*Látomásaim verítéke,
mint páfrány a párát,
magába issza az időt.*

*A kertben, a hortenziák közt
egy antilop lépked,
a bokrok nesztelenül haldokolva
patája szentélyébe vesznek.
A mozdulatok elveszett neve.*

*Nyelv nélkül,
néma idegenként
hallgatom a születésemet.*

*A köldökszinór elmetszett metafora,
érzéki kezek titkos ablakokat tárnak,
s a lassan eleredő esőben
kötélre aggatják arcaim.*

Ez a névtelen éj –

*ahogy egy madárlepte ág
lassan ködbe hull.
Feleslegesek a részletek.*

*Naphosszat nézed, hogy esik,
miközben beszélnek hozzád, vagy olvasnak,*

*a halhatatlanságot markolod,
akár a tengert – hiába:
tested köré gyűlnek
a vízgyűrte lapok.*

*Egy képzeletbeli mezőn
szelíd szőlőváros fekszik.
Képmásaim útnak erednek,
dérlepte fűrtök az éj vesszején.
Hol hajnal sose támad,
az arc vagyok,
mely nem létezett soha.*